

**Djur inom vården
- sett från djurens perspektiv**

*Animal-assisted therapy
- viewed from the animals perspective*

Regina Svensson

Sveriges Lantbruksuniversitet
Institutionen för husdjurens miljö och hälsa
Etologi och Djurskyddsprogrammet

Skara 2009

Studentarbete 278

*Swedish University of Agricultural Sciences
Department of Animal Environment and Health
Ethology and Animal Welfare programme*

Student report 278

ISSN 1652-280X

**Djur inom vården
-sett från djurens perspektiv**

*Animal-assisted therapy
-viewed from the animals perspective*

Regina Svensson

Examensarbete, 15 hp, Etologi och Djurskyddsprogrammet

Handledare: Christina Lindqvist

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

SAMMANFATTNING	4
SUMMARY	4
INLEDNING	5
SYFTE	6
MATERIAL OCH METODER	6
BAKGRUND	7
DJURTERAPI	7
Vilka djur används	9
Hund	9
Häst	11
Katt	13
Urval för terapi	15
Djurens välfärd	17
DISKUSSION	19
REFERENSER	21

Sammanfattning

Djurterapi, eller animal-assisted therapy som benämningen är på engelska, fick sitt stora genombrott på 1960-talet då en psykiater vid namn Boris Levinson upptäckte de stora fördelarna av att interagera djur i hans behandlingar av patienter. Terapi med djur innebär att djur används på ett systematiskt sätt i en persons behandlingsprocess. Det sällskapsdjur som är framstående inom detta område är hunden, men även hästar, katter, kaniner, fåglar, akvariefiskar, delfiner och de vanligaste lantbruksdjuren används inom djurterapin. De flesta djur som ska användas på något sätt inom djurterapi måste tränas för detta specifika ändamål för att bibehålla sin fysiska och psykiska hälsa, men också för att öka säkerheten för de människor som är inblandade. De flesta studier inom detta område fokuserar på de positiva effekterna som vi människor erhåller och desto mindre på hur djuren påverkas. Några studier har dock varit inriktade på att också ta hänsyn till djuret som används och begränsat antal och längd på terapimötena. De djur som det forskats mest på om hur de påverkas, och hur djurterapin ska anpassas efter djurens naturliga behov och beteenden är hund och häst, samt även katt, men i en mindre utsträckning. Därför är det dessa djurslag som litteraturstudien behandlar. Målet med denna studie var att få en översikt över hur mycket det finns forskat om djuren som används: Hur sker selektionen av de djur som ska användas? Vilka är effekterna av att de fungerar som naturliga terapeuter som vissa forskare påstår att de gör, genom att finnas vid vår sida, visa empati och att lyssna?

Summary

Animal-assisted therapy had its large breakthrough in the 1960-ties when a psychiatrist named Boris Levinson discovered the great advantages of involving animals in the treatment of patients. Therapy with animals involves that animals are used in a systematic way, in a person's process of treatment. The most distinguished companion animal used within this area is the dog, but horses, cats, rabbits, birds, dolphins and the most common farm animals are used in animal-assisted therapy. Most animals that are to be used for this specific purpose need to be trained in order to maintain their physical and mental health, but also to minimize the risks for the people that are involved. Most studies within this research area are focused on the positive effects on the patients and less on the effects on the animals. A few studies have however taken the animals best in interest and limited the number and length of the therapy sessions. Animals mostly used to study the effects of animal-assisted therapy on the animals, and how the therapy can be adjusted to match the animals' natural needs and behaviour, are dogs, horses and, to a lesser extent cats. That is the reason why this essay involves these three species. The aim of the study was to get an overview on how much research that exists on what effects animal-assisted therapy has on the actual animal: How are animals selected when chosen for this purpose? What are the effects on animals that by some researchers are being called natural therapists, because they have the ability to be by our side, show empathy and listen?

Inledning

Människa och djur har länge levt nära varandra och det har mest varit djuren som på olika sätt har använts av människan för mat, arbetskraft och material till kläder (Serpell et al., 2006). I dagens samhälle har djuren fått en större betydelse som sällskap och hobby, t.ex. så selekteras hästar för att få fram olika raser för olika användningsområden (Mcgreevy, 2004). Även hundar har avlats och selekterats så att vi idag har ca 400 raser som är framavlade för att fungera inom ett flertal områden (Robin et al., 2009).

Sällskapsdjur har definierats enligt Manimalisrapporten (2005) som katter, hundar, hästar, kaniner, hamstrar, marsvin, burfåglar, akvariefiskar, kräldjur och frettar. I denna definition ingår även hundar i tjänst såsom polishundar, narkotikahundar och ledarhundar. Djur som inte ingår, är djur som föds upp för att användas i djurförsök och hästar som används för att tävla i trav eller galopp. Flera av dessa djurslag använts även inom djurterapi, där syftet är att rehabilitera människor på olika sätt. Det kan t.ex. vara hästar som används i ridterapi där funktionshindrade människor tränar upp sin motorik (Biery, 1985). Hundar tränas att bli ledarhundar och på så vis stärker människors självkänsla, förbättrar deras relationer med andra människor och hjälper dem ut i samhället (Guest et al., 2006).

De djur som används ska vara lämpliga att användas som terapidjur, flera studier har gjorts bland annat på hundar där de försöker att hitta modeller för att kunna välja ut lämpliga individer (Lucidi et al., 2005; Weiss & Greenberg, 1996). Alla djurslag har sina specifika beteenden som måste tas i beaktande, annars kan det lätt uppstå konflikter mellan djur och människa (Serpell et al., 2006). Enligt Timmins & Fine (2006) så ska det för alla djur som ska användas inom djurterapi finnas en plan för hur djuren ska fungera på ett optimalt sätt. Här har veterinären en viktig roll, genom att bidra med sina kunskaper om raser, deras beteende och rasspecifika sjukdomar. Timmins & Fine (2006) menar att det är jätteviktigt att ha en plan för djuren utifrån deras genetiska arv, deras krav på omgivningen, vilka behov de har för vissa beteenden men också temperament och personlighet för varje enskild individ. Detta är grunden för att ett djur ska bibehålla en god hälsa och för att de ska kunna utföra sitt arbete på ett effektivt sätt. Men trots att det finns vissa som menar att det är också viktigt att planera behandlingen utifrån djuren och inte bara patienten, så finns det mycket forskning på de positiva effekterna på patienterna som behandlas t.ex. en studie av (Cole et al., 2007) men väldigt lite om hur djuren påverkas av att vara en del av behandlingen.

Syfte

Syftet med detta examensarbete är att göra en litteratursammanställning av den forskning som finns på hur djur används inom vården. Vilka djurarter som används, hur individerna selekteras och hur djuren påverkas av att arbeta som terapidjur. Men också hur den kunskap som finns om hur djuren påverkas, tillämpas i praktiken där djurterapi används. Den engelska termen för djurterapi är animal-assisted therapy (AAT). Det har forskats och skrivits mycket om de positiva effekterna som vi människor erhåller, men det kanske även behövs att vi lägger fokus på de djur som vi använder oss av. Enligt den svenska Djurskyddslagen (1988:534) ska djuren behandlas väl och skyddas från onödigt lidande, de ska också ges möjligheten att bete sig naturligt. Därför är det viktigt att de personer som använder sig av djur för att hjälpa människor, faktiskt vet vad det är för djur de arbetar med och vilka krav de ställer på sin miljö.

Material och metoder

Detta examensarbete är en litteraturstudie som baserats på publicerade artiklar från 20st tidskrifter, även 3 rapporter och 12st böcker har använts. Efter att ha studerat ett stort antal artiklar har den fakta som varit mest relevant för detta arbetes syfte valts ut. Sammanlagt är det 38st artiklar som arbetet baserats på. Artiklarna har hittats via Manimalis, Pub-med, Web of knowledge och Science direct. Sökord som jag använt för att hitta artiklarna har främst varit animal-assisted therapy, dog-assisted therapy, equine-assisted therapy, hippotherapy.

Bakgrund

Djur har använts inom vården under en längre tid för deras positiva effekter på oss människor. Flera studier menar att den förste som började använda sig av djur inom terapin var en man vid namn Boris Levinson som på 1960-talet arbetade som psykolog (Odendaal, 2000; Blackshaw, 1996). I sitt yrke inom barnpsykiatri använde han djuren för att komma närmare sina patienter på så vis att barnen knöt an till djuren och då var det lättare för terapeuten att få en bättre kontakt med patienten. Dessa stora fördelar av att använda sig av djur som en del av terapin dokumenterades och två böcker som ofta nämns i vetenskapliga artiklar är Pet-oriented child psychotherapy (Levinson, 1969) och Pets and humans development (Levinson, 1972). Redan 1792 användes djuren på mentalsjukhus för att lära patienterna att värna om levande varelser (Jones, 1985). Även Florence Nightingale uppmärksammade att djuren är betydelsefulla som sällskap för människor inlagda på sjukhus (Nightingale, 1969).

Att vi har studerat och uppmärksammat de positiva effekterna vi erhåller genom att använda djur inom vården inom flera olika områden visas genom all forskning som publicerats genom åren. De används bland annat på människor med hjärtkärlsjukdomar (Wolff & Frishman, 2005). Genom att klappa ett djur kan man undvika att bli stressad och på så sätt reducera risken för att försämra hjärtkärl-systemet (Wolff & Frishman, 2005). Personer med nedsatt hörsel eller de som är helt döva fick en förbättrad livssituation när de tilldelades en ledarhund (Guest et al., 2006).

Det finns studier på hästar, där de försöker att ta fram metoder för att kunna välja ut lämpliga individer som kan fungera inom ridterapi (Anderson et al., 1999). Tar man hänsyn till djurens grundläggande beteende då de används inom vården? Inom vissa områden är behovet av servicehundar stort, ibland för stort för att det ska finnas utbildade hundar till alla personer som har detta behov. Studier har då utförts för att undersöka om det är möjligt att använda sig av hemlösa hundar, och då hundar med vissa medfödda, specifika egenskaper som är önskvärda (Lucidi et al., 2005). Såsom förmågan att samarbeta, att reagera mindre för plötsliga stimuli och att hundarna är lugna och stabila (Wilsson & Sundgren, 1997). Men den stora frågan är då, hur påverkas hundarna av detta? Skulle det egentligen vara önskvärt att använda sig av djur som är uppfödda för detta specifika ändamål? Eller kan vi komma fram till metoder för att välja ut vissa individer som vi tycker är bättre anpassade än andra för att klara av arbetet som ”terapidjur”?

Djurterapi

Forskare har på senare tid insett att djur läser av människors kroppsspråk och andra signaler, de finns vid vår sida, där de lyssnar och visar empati som naturliga terapeuter (Stewart, 1995). Djur har en förmåga att förbättra människors situation utifrån sociala, fysiska, psykiska och ekonomiska perspektiv (Manimalisrapporten, 2005). Men en förutsättning för att djuren ska kunna hjälpa människor på något sätt är att patienterna som genomgår en behandling har en positiv inställning till djur, annars kan de positiva hälsoeffekterna utebli (Bergler, 1992). Beröring bidrar med att positivt påverka en persons möjlighet att utvecklas både fysiskt, psykiskt och känslomässigt. Genom att klappa en hund eller katt, så kommunicerar man på ett sätt som ger uttryck för trygghet, vänskap, tröst och tillgivenhet, djuren kan som gensvar på beröringen lägga sig tätt intill eller på andra sätt visa sin tillgivenhet (Beck-Friis et al., 2007).

Hunden är det djurslag som används mest inom djurterapi, men även andra djur som katt, kanin, akvariefiskar, burfåglar och delfiner används (Granger & Kogan, 2006).

De djur som ska användas inom djurterapin måste vara lämpliga till att utföra ett sådant arbete, de måste också kunna behålla sin fysiska och psykiska hälsa för att kunna utföra arbetet på ett effektivt sätt (Timmins & Fine, 2006). Flera studier syftar till att utveckla metoder för att kunna välja ut de mest lämpliga individerna från olika djurpopulationer (Lucidi et al., 2005; Weiss & Greenberg, 1996).

Djurterapi innebär att en enskild person eller en grupp av personer träffar ett eller flera djur av samma art eller flera arter (Friedman & Tsai, 2006). Djuren som ingår i en behandling tillhör oftast någon i personalen (Duncan, 2000). För att se till att introduktionen och interaktionen mellan djur och patient går bra så är det alltid en ansvarig person närvarande (Friedman & Tsai, 2006). Djuret används i en patients behandlingsprocess enligt ett visst schema som är upplagt av terapeuten. Terapeuten måste själv vara utbildad inom djurterapi för att metoden ska kunna användas på ett optimalt sätt och för att uppnå ett bra resultat (Fine, 2006).

Djurterapin är uppbyggd på ett sådant sätt att den ska förbättra patientens fysiska, psykiska och sociala funktioner (Fine, 2006), att hjälpa människor att minska stress, ångest och att hjälpa dem ut i samhället (Friedman & Tsai, 2006). Ett exempel på detta är en studie (Guest et al., 2006) där helt döva människor eller människor med väldigt nedsatt hörsel tilldelades en specialtränad hund. De deltagande skulle sedan fylla i ett frågeformulär om hur de upplevde förändringar i sin sinnesstämning. Resultatet blev att majoriteten av de deltagande kände minskad stress och ångest, men också en förbättring vad gäller sociala förhållanden och deras egen självständighet. Det kan också vara hästar som används i syftet att förbättra en persons balans och rörelse genom att rida och följa med i hästens rytmiska rörelser, men utan nödvändigheten att kontrollera hästen (Granger & Kogan, 2006).

Animal-assisted activity (AAA) är en annan benämning och en del av djurterapin. Skillnaden är att i AAA arbetar man med en lägre ambitionsnivå och behandlingen sker genom aktivering på institutioner. Syftet är att få personer som bor på institutioner mer aktiva och att förbättra deras livskvalitet, genom att utnyttja relationen som lätt uppkommer mellan djur och människa (Fine, 2006). Djurterapi kan vidare benämnas olika beroende på vilket djurslag som används t.ex. häst benämns equine-assisted therapy (EAT) (Håkansson, 2009). Även inom EAT kan terapin delas in i ytterligare fyra grenar (Biery, 1998) beroende på vilken form av terapi som önskas.

Vilka djur används?

Hund (*Canis familiaris*)

Domesticering

Hunden började sin domesticering för ungefär 30 000 år sedan (Granger & Kogan, 2006). De användes från början som mat, kläder och för att arbeta (Coppinger & Schneider, 1995). Men relationen mellan hund och människa har inte bara varit till människans fördel utan även hunden har haft fördelar, såsom föda, skötsel och skydd genom att samexistera med människor (Odendaal, 2000). Idag kan vi se att under domesticeringens gång har hundar selekterats för olika egenskaper och för skilda användningsområden, och det har resulterat i att vi idag har ca 400 hundraser med olika utseenden och olika egenskaper (Robin et al., 2009).

Naturligt beteende

Hundens sociala uppbyggnad kan klassificeras på tre olika sätt enligt Bradshaw & Nott (1995), det första är att de bildar temporära par under parningssäsong, den andra är att de bildar permanenta par och att avkomor ibland stannar kvar i tider när det finns gott om föda och den tredje och mest komplicerade är flocken, där det ofta är individer som är släkt med varandra som har valt att bilda en grupp. De har tre huvudsakliga metoder för att kommunicera; lukt, syn och hörsel (Bradshaw & Nott, 1995) och kroppsspråket är viktigt när det gäller kommunikering mellan hund och människa (Hart, 1995). Hundar har ett otroligt luktsinne, vilket beror på att de har en stor yta i näshålan beklädd med luktsinnesceller (Bradshaw & Nott, 1995). Deras högt utvecklade luktsinne bidrar till att de ofta används av människan för att hitta t.ex. bomber och narkotika (Lesniak et al., 2008). Deras hörsel kan användas över långa avstånd, och är särskilt viktig i omgivningar där sikten är nedsatt på grund av att det t.ex. finns tät växtlighet (Bradshaw & Nott, 1995). Hundars visuella kommunikation observeras främst i form av olika uttryck i ansiktet, t.ex. en dominant hund kan ses stirra på den andra hunden, likadant om två hundar möts, så viker den underlägsna hunden bort blicken först (Bradshaw & Nott, 1995).

Egenskaper som hundar har naturligt och som gör dem mer lämpade att användas inom djurterapi än andra djurslag är dels att de är dagaktiva precis som vi människor, de utvecklar speciella band till sina ägare och de har en förmåga att avläsa människors kroppsspråk och signaler, men de kan också själva på ett icke-verbalt sätt uttrycka sin tillgivenhet och kärlek (Hart, 1995). Men för att hundar ska utvecklas till individer som vi människor kan arbeta med är det viktigt att hunden redan som valp får den socialisering som behövs för att kunna känna tillgivenhet mot människor och andra djur (Serpell & Jagoe, 1995). Program där valpar både socialiseras och tränas med olika kommandon kan vara ett sätt att få fram hundar som är vältränade men också att hjälpa oss att förutse eventuella beteendeproblem hos valparna (Seksel et al., 1999).

Användningsområde

Det som avgör om en hund passar inom AAT/AAA är deras temperament, träning och i vilken miljö den kommer att arbeta i (Granger & Kogan, 2006). Det beror inte på vilken ras hunden tillhör eller om det är en stor eller liten hund (Granger & Kogan, 2006). Men trots

att det inte finns några bevis för att renrasiga hundar skulle vara bättre än blandraser, så är det renrasiga hundar som framförallt används (Weiss & Greenberg, 1997). Cole et al., (2007) använde hundar i en studie där syftet varit att undersöka om hemodynamiska värden, såsom hormonnivåer och ångest, minskar om patienten får umgås med en besökande hund under en kort stund. I studien deltog 76 vuxna patienter som delades in i tre grupper, varav den ena fick besök av en person med hund, den andra gruppen fick besök av bara en person och den tredje fick vanlig omvårdnad. Resultatet av denna studie blev att det gick att se klara förbättringar i den gruppen som fick besök av en person med hund än i de andra två grupperna. De fick en minskad ångest, lägre hormonnivåer och värden av tryck i hjärta och lungor såsom blodtryck var klart förbättrade.

Hundar används mycket som assistanshundar, definitionen är enligt (Serpell et al., 2006) hundar som tränats individuellt för ett syfte att hjälpa och assistera människor med någon form av funktionshinder. Arbetet som ledarhund kan vara att hjälpa personer med nedsatt hörsel, nedsatt syn att ta sig fram ute i samhället. Det kan också vara att hjälpa personer som har svårt att röra sig, genom att plocka upp, hämta eller bära saker åt dem och på så sätt assistera dem i vardagen (Serpell et al., 2006). Det finns en studie (Guest et al., 2006) där döva personer eller personer med mkt nedsatt hörsel blev tilldelade varsin specialtränad hund, och där resultatet visar på att hundarna bidrar med att ge dessa personer en större möjlighet att komma ut i samhället och att kunna utvecklas och umgås socialt.

Häst (*Equus caballus*)

Domesticering

Det finns bevis i form av grottmålningar som visar att hästen användes av människan för 15 000 år sedan (Goodwin, 1999), medan en annan studie menar att hästens domesticering hade sin början för 6000 år sedan (McGrogan et al., 2008). Hästen precis som flera andra djurslag användes till en början som mat, men har idag en mycket varierande roll som bland annat sällskapsdjur och fritidssysselsättning (McGreevy, 2004). Även hästar precis som andra djur vi nu har som sällskapsdjur har genom domesticeringen selekterats för olika egenskaper både fysiska såsom storlek, styrka och snabbhet, men också selektion som fokuserat på att välja ut individer med ett visst beteende. Resultatet av att hästar selekterats för olika syften eller användningsområden har resulterat i att vi har hästraser som markant skiljer sig ur flera aspekter (Lloyd et al., 2008). De har selekterats för fysiska egenskaper såsom styrka, snabbhet och storlek (Clutton-Brock, 1999), men även för vissa beteenden som ansetts vara mer önskvärda än andra (Haupt & Kusunose, 2000).

Naturligt beteende

Hästar är ett flyktdjur (Cooper & Albentosa, 2005) och ett flocklevande djur, som väljer att leva i grupp om det ges möjlighet till det (Mills & Nankervis, 2003). Naturligt så lever de i grupper som består av en hingst, ston med deras föl och några unghästar (Rivera et al., 2002). De har ett behov av att interagera socialt med andra hästar, men de kan även ha ett socialt utbyte med andra djur (McDonnell, 2008). De är ett växtätande djur (McGreevy, 2004), som i det vilda spenderar större delen av dygnet åt att beta gräs (Cooper et al., 2005).

Användningsområde

Hästar har använts inom ridterapi under flera år (Sterba et al., 2002). Det går att dela in terapi med hästar som på engelska benämns equine-assisted therapy (EAT) i fyra olika grenar, hippoterapi, ridterapi, rehabilitering med hjälp av ridning och voltige (Biery, 1985). Biery (1985) skriver att hippoterapi är en form av passiv ridning, där ryttaren sitter på hästen och följer med i dess rörelser och på det sättet tränar kroppen. I ridterapi kan ryttaren precis som i föregående ridform inneha en passiv roll men ryttaren kan även ha en aktiv roll där han/hon skaffar sig större och större ridkunskaper allteftersom. En person som börjat med hippoterapi eller ridterapi och efter en tid blivit mer aktiv kan oftast övergå till formen: rehabilitering med hjälp av ridning. I denna form har ryttaren fått bättre koordination, en bättre sits och kan styra sin häst. Den sista formen som (Biery, 1985) beskriver är voltige, vilket är gymnastiska övningar på häst, där de deltagande måste kunna kommunicera och lita på varandra men också på hästen som används, för att denna träningsform ska fungera på ett optimalt sätt.

I en studie gjord av (Håkansson et al., 2009) deltog 24 personer som var funktionshindrade vardagliga aktiviteter på grund av värk i ryggen. I studien fick de delta i ridterapi på fem olika ridcenter. Syftet var att undersöka om ridning kunde minska symptomen men också att undersöka vilka kvalitéer i ridterapi som spelade en stor roll för patientens välbefinnande. Av studiens resultat kunde man se att de deltagandes värk minskade och också att andra symptom minskade.

Sterba et al., (2002) kunde efter en studie där de lät barn med CP-skador rida, under ledning av instruktörer från North America Riding for the handicapped Association,

(NARHA) dra slutsatserna att ridning förbättrade barnens grovmotorik. Men samma författare menar att trots att de i denna studie kunde påvisa förbättringar, så behövs det ytterligare forskning som framförallt visar på sambandet mellan att ridningen ger positiva effekter på barn med CP-skador. Ridterapi menar Biery (1985) rehabiliterar inte bara personer med fysiska funktionshinder utan hjälper även personer med psykologiska och sociala problem.

Katt (*Felis silvestris catus*)

Domesticering

Vår domesticerade katt som vi har i vår ägo i dag härstammar förmodligen från den afrikanska vildkatten (*Felis silvestris lybica*). Domesticeringen började för ca 3000 år sedan (Jongman, 2007) och det var i Egypten domesticeringen tog sin start (Serpell, 1988). I Egypten var människorna mycket fästa vid sina katter, de hade dem som sällskap, dyrkade dem och såg till att de var i säkerhet (Karsh & Turner, 1988). Men katter har under medeltiden också kopplats ihop med häxor och djävulen och därför varit utsatta för människors rädsla och hat (Karsh & Turner, 1988). Nutidens katter har genom domesticeringen anpassat sig till att leva i en allt högre densitet med fler katter och allteftersom även att leva i grupp. De flesta vilda kattdjur men också vår domesticerade katts stamfader den Afrikanska vildkatten är solitära individer arter (Zafazzo & Natoli, 2009). Detta har också lett till att deras kroppsspråk, från att ha levt solitärt till att genom domesticeringen även leva i grupp, har förändrats (Zafazzo & Natoli, 2009).

Naturligt beteende

En viktig period i en katts liv är den mottagliga tiden som ofta definieras som socialiseringsperioden (Hennesey et al., 2006). Enligt Karsh & Turner (1988) så inträffar den perioden från två till sju veckors ålder. De menar att kattungar som blivit hanterade och socialiserade under den tiden lättare skaffar sig en vänskaplig relation med oss människor och andra djurslag. De menar också att det blir mycket svårare att vid ett senare stadium försöka socialisera kattungar som inte blivit hanterade under den perioden. En studie gjord av Casey et al. (2008) där de delade in kattungar i en kontrollgrupp och en grupp som blev hanterade, visar på att de katterna som blev hanterade hade en mer känslös relation med sin ägare i jämförelse med katterna i kontrollgruppen, som visade fler beteenden som kan tyda på rädsla för människor. Hur väl katter interagerar med människor beror mycket på hur de blivit hanterade som kattungar, hur de utsatts för människor och andra djurslag och deras genetiska bakgrund (McCune et al., 2005).

Katter kommunicerar med flera olika typer läten, de är ett av de djurslag som ger ifrån sig flest läten (Crowell-Davis et al., 2004). Deras läten kan delas in i tre kategorier, läten de gör med stängd mun t.ex. spinna när de interagerar vänligt med en annan individ, läten med öppen och gradvis stängd mun t.ex. jamande när de interagerar med en katt, hund eller människa och till sist läten de gör med öppen mun t.ex. när de visar aggression så kan de morra, jama, spotta och fräsa (Crowell-Davis et al., 2004). De är också fysiska när de interagerar med varandra t.ex., de nosar på varandra när de hälsar, de sover ihop och ligger på varandra. De har speciella punkter på kroppen där de putsar varandra för att hålla pälsen fin såsom huvud och nacke (Crowell-Davis et al., 2004). Detta ses också när människa och katt interagerar, t.ex. när kattägaren kommer hem och katten börjar kela med dess huvud mot ägarens ben, om vi kelar med katten och klappar och smekningar ges på andra delar av kroppen kan det ge upphov till vissa aggressiva beteenden. Andra sätt katter kommunicerar på är genom visuella signaler som t.ex. kan vara svanshållning (Crowell-Davis et al., 2004). I en studie utförd av Zafazzo & Natoli (2009) undersöktes den sociala funktionen av att katter har en hög svanshållning. Det visade sig att katter som var lägre i rang oftare höll sin svans högt. Detta för att visa individen som detta beteende riktades mot, var en katt av högre rang. När två vuxna katter möts, så kan en hög svanshållning innebära eller signalera

till den andra individen att intentionerna till att interagera är vänskapliga. Kattungar som hälsar på sin mamma håller även de sin svans högt. Zafazzo & Natoli (2009) menar att resultatet av denna studie har visat att en hög svanshållning inte bara innebär en vänskaplig hälsning, utan att det ligger fler orsaker bakom detta beteende t.ex rangordning som nämnts ovan. För att kommunicera med kemiska signaler så har katter körtlar utmed kroppen som utsöndrar feromoner när de stryker sig mot ett föremål, det kan röra sig om hankatter som uppvaktar honor, eller honor som signalerar att de löper (Bateson & Turner, 1988). Urinmarkering är ett sätt som katten använder för att markera sitt revir (Crowell-Davis et al., 2004).

De flesta katter är aktiva och väldigt duktiga på att klättra (Rochlitz, 2005), de är också väldigt duktiga jägare (Turner & Meister, 1998), vilket gör att vi människor inte bara har katten för sällskaps skull utan också för att de kan ta död på djur som vi ser som skadedjur. Även katter som ges tillräckligt med föda ger sig ut för att jaga passande byten (Fitzgerald, 1988).

Det finns vissa riktlinjer man som kattägare kan hålla sig till för att förbättra för kattens välfärd, (Rochlitz, 1999) menar att det går att göra mycket med miljön trots ett litet utrymme. Det går t.ex. att utnyttja även väggarna i ett rum genom att sätta upp hyllor, klösställningar och olika leksaker. Att utnyttja väggarna inbjuder katten till rörelse och motion (Rochlitz, 2005), men den ges också möjligheten att komma undan en annan individ eller en för katten stressande situation (Carlstead et al., 1993). Katter som upplever en situation som stressande eller att de vill undvika en konflikt med andra individer, kan man se dra sig undan (Carlstead et al., 1993). Detta beteende är ett sätt för katten att klara av förändringar i omgivningen (Rochlitz, 2005).

Användningsområde

Enligt Granger & Kogan (2006) bör katter som ska användas inom djurterapi ha vissa egenskaper som gör dem lämpliga för detta, de måste klara av att förflyttas mellan olika miljöer, tycka om att bli hanterade av olika personer och kunna hantera både andra katter och andra djurslag. Samma författare beskriver att katter används främst inom AAA på grund av det finns en gräns för hur mycket en katt kan lära sig. Trots att det är hundar som används mest, så finns det de människor som föredrar en katt, det kan vara på grund av ett speciellt intresse eller att de har en allergi eller rädsla för hundar. Katter kan, enligt författarna ovan, göra stor nytta för personer som behöver träna upp sin motorik, genom att dessa personer får klappa, borsta och leka med katterna, så kan båda grov och finmotoriken tränas upp och förbättras. Katterna som blir klappade börjar ofta att spinna, och ljudet av en katt som spinner kan också ha positiva effekter på patienterna (Timmins & Fine, 2006).

Dosa (2007) skriver om katten Oskar som bor på ett ålderdomshem i Providence, Rhode Island, USA. Oskar har bott på hemmet i två år, redan efter ett halvår började sköterskorna märka att Oskar som annars inte är jätte social mot människor tillbringade mer tid med personer som kort därefter avled. På något sätt förutser han personer som är på väg att gå bort. Det är ingen som vet hur han kan göra detta, men personalen där som tagit detta på allvar ringer de närstående, så att de har en chans att komma dit och säga farväl.

Urval för terapi

En omfattande studie av Fredrickson-McNamara & Butler (2006) visar på att när djur började användas inom vården under 1970-talet, var det främst volontärer som tog med sig djur från djurhem och besökte vårdhem och andra institutioner. Syftet var att aktivera de inlagda och förändra en annars monoton vardag. Men på 1990-talet ökade rädslan för att smittas av eventuella ektoparasiter och andra sjukdomar som djuren kunde bära på och då minskade också användningen av djur från djurhem. Samtidigt började fler att bry sig om djuren, deras välfärd och hälsa. Det uppmärksammades att djuren och främst de unga individerna kan bli stressade av denna behandling. Det som är viktigt att tänka på när ett djur ska väljas ut är att det ska passa för ändamålet, ha de rätta kunskaperna och det gäller även den ansvariga personen. Miljön ska vara anpassad för djur och patient. Vissa kriterier är endast riktade mot djuret såsom storlek, kön, ålder och beteenden som denna individ har. Nu finns det studier där det arbetas fram olika metoder för att välja ut lämpliga individer för att arbeta med människor på olika sätt.

Hund

Wilsson & Sundgren (1998) anser att hundar bör födas upp för detta specifika ändamål som assistanshundar eller arbetande hundar. Men med ett ökande antal av hundar som överges av sina ägare av olika anledningar, har vissa studier fokuserat på hundar som finns på hundhem, och försökt se om det finns ett sätt att kunna använda dem individerna som servicehundar (Lucidi et al 2005; Weiss & Greenberg, 1996).

Behovet av hundar som kan arbeta med människor är stort världen över. Detta stora behov menar Lucidi et al. (2005) kan leda till att hundar som är tränade för detta ändamål utsätts för mer arbete än vad de klarar av, och då utsätts för en större risk för sjukdom eller andra välfärsproblem.

Därför utförde de en studie med syftet att hitta en metod, där individer kan väljas ut, och som anses vara lämpliga att börja tränas för att bli servicehundar. I studien användes 23 blandraser som kom från två olika djurhem, det var hundar av ibland okänd ras, okänd ålder och okänd bakgrund.

Hundarna fick genomgå olika tester som alla syftade till följande fyra punkter.

- 1, de ville förhindra individer som visade aggressivitet kom med i AAT-träningsprogram
  - 2, selektera individer med rätt anlag, såsom initiativkraft, sällskaplighet och lydnad, men viktigast att urskilja vilka individer som erbjuder konsekvent respons.
  - 3, inkludera både renrasiga hundar och blandraser av båda könen, äldre än ett år
  - 4, att hitta individer som hade förmågan att arbeta med flera olika personer på olika platser.
- Resultatet av studien blev att om man följer dessa fyra mål är det möjligt att välja ut individer som kan arbeta med flera olika människor och i flera olika miljöer.

Weiss & Greenberg, 1996) kom till andra slutsatser efter att ha slutfört sin studie. De menar att test där syftet är att välja ut lämpliga individer ibland är missvisande. Hundarna uppvisar ett beteende när de ingår i testet men en tid senare uppvisar de ett helt annat beteende. De menar att skillnaderna kan bero på att hundarna kommer från olika platser med olika bakgrund och nu kommer till en ny miljö med nytt foder, nya människor och utsätts för ett högre smittryck. Dessa faktorer kan bidra till att hundarna som ingår i testet visar ett beteende som egentligen inte är deras normala beteende, och att det är viktigt att detta uppmärksammas och tas med i resultaten och utvärderingen av sådana studier.

Häst

Även hästar ska vara lämpliga att använda för terapisyften, de ska vara tålmodiga, vänliga, stor vikt läggs vid hästens rörelsemönster just för att de ska hjälpa en patient med att förbättra hållning, balans och motorik (Granger & Kogan, 2006), hästarna ska också vara lugna, ha ett jämnt temperament och inte reagera för plötsliga stimuli (Andersson et al, 1999). I en studie av Anderson et al. (1999) försökte de utarbeta en metod för att kunna välja ut lämpliga individer. I studien ingick hästar som användes för ridterapi och hästar som inte användes i ridterapi. Hästarnas temperament utvärderades av tre instruktörer och det var inte alltid som de hade gjort en likvärdig bedömning. Hästarna utsattes sedan för olika situationer, bland annat en leksaksgris som rörde på sig samtidigt som den gjorde från sig ett läte och de tog sönder en ballong nära hästens flank. Reaktionen som rörelse, läten och uttryck poängsattes. Utifrån detta så menar (Anderson et al., 1999) att det med hjälp av hästarnas reaktioner och hormonkoncentrationer finns en möjlighet att kunna förutse hästarnas temperament.

Katt

Katter som ska ingå i djurterapi går även, de precis som hundar och hästar, igenom vissa tester för att de som är ansvariga för terapibehandlingen ska veta att katten klarar av att vara terapidjur. Katterna testas i olika situationer genom att bland annat hållas av olika personer och då observeras deras beteende. Detta kan ske i ägarens närvaro och frånvaro. För att fungera som terapidjur måste de tycka om och vilja ha människors uppmärksamhet, de ska klara av höga ljud och oväntade situationer som kan komma att uppstå under ett terapimöte (Granger & Kogan, 2006). Hart & Hart (1984) har visat på skillnader i beteende mellan olika kattraser, Siameser är utåtriktade, vokaliserar mycket och söker människans uppmärksamhet, Abbysinier är rädda, skygga och nervösa när det är barn omkring dem och perserkatter är ofta reserverade, passiva och söker inte alls någon fysisk kontakt. Katter kan förutom skilda rasspecifika beteenden även ha genetiska skillnader som gör att de passar bättre eller sämre som terapidjur, perserkatten kan till exempel lättare drabbas av njursjukdomar och detta måste givetvis vägas in i beslutet om denna katten ska bli ett terapidjur (Timmins & Fine, 2006).

Djurens välfärd

Enligt Serpell et al. (2006) så har alla djurarter sina specifika beteenden och krav på omgivningen för att de ska må bra. Det som skiljer terapi- och assistentdjur från fritt levande djur är att de tagits ifrån möjligheten att undvika obehagliga situationer som kan uppstå. Djuren har väldigt lite kontroll över sin omgivning pga. av sitt "arbete" och måste konfronteras med dessa obehagliga situationer som de annars kunde valt att undvika. Hubrecht et al. (1995) menar att forskning har visat att när djuren förlorar sin kontroll över miljön kan det påverka både deras psykiska hälsa och deras mentala välbefinnande. Djur som hålls på ett sätt som inte är naturligt för dem, utsätts för nya miljöer och ovanliga situationer, vilket kan leda till stress (Morgan & Tromborg, 2007). Oavsett om djuret enbart är ett sällskapsdjur eller om det är ett terapidjur, så finns det välfärdsproblem. Hubrecht (1995) menar att sällskapsdjur nuförtiden inte har det mycket bättre än vad ett arbetande djur har.

Det talas ofta om de fem friheterna: frihet från törst, hunger och undernäring, frihet från obehag, frihet från smärta, skada och sjukdom, frihet från rädsla och stress och frihet till naturligt beteende (Serpell et al, 2006). De är från början framtagna för att bedöma välfärd hos lantbruksdjur, men kan användas även för sällskapsdjur t.ex. katt om de anpassas efter det djurslaget (Jongman, 2007).

Hund

Marinelli et al. (2007) visar i sin studie att hundars livskvalitet, eller på engelska, quality of life (QoL) påverkas positivt av de känslomässiga band ägaren har till sitt djur, medan den påverkas negativt av hundens ålder och hur länge hunden har varit hos denna person. I samma studie visas det att renrasiga hundar med en manlig ägare och bland personer som föredrar hundar som sällskapsdjur, har den bästa fysiska konditionen. Bland de hundar som är äldre och de som har en lång relation med sin ägare, där kunde Marinelli et al. (2007) se en sämre fysisk kondition.

I en studie som gjordes av (Lane et al, 1998) utformades ett frågeformulär som besvarades av medlemmar i organisationen Dogs for the disabled. Frågeformuläret handlade om deras hundar, hur nöjda de var med dem, hur mycket de brydde sig om hundens välfärd och andra aspekter som kan ha ändrat deras livssituation när de skaffade sig hunden. Det visade sig att de flesta deltagande tyckte att relationen med deras hund var mer än bara arbetsrelaterad, hunden var också en vän och ett sällskap. Vilket visade sig när det var flera som ville behålla hunden trots att den inte längre kunde arbeta som assistans-hund. Lane et al. (1998) kunde också i resultatet se att majoriteten av de deltagande tyckte att det var viktigare att se till hundens hälsa och välbefinnande än att hålla den i form för att arbeta.

Braun et al. (2009) ville i sin studie undersöka om det gick att reducera smärta hos barn, genom att de fick träffa en hund ett antal tillfällen per vecka. Hunden besökte barnen med sin förare, vilken begränsade antalet besök hos barnen för att se till hundens välbefinnande. Under studiens gång tyckte Braun et al. (2009) se att hunden "tog över" barnens smärtor. Efter intensiva terapimöten så fick hunden massage och andra lugnande behandlingar av sin förare för att lättare kunna återhämta sig efter terapin som kunde vara väldigt utmattande för hunden.

Häst

I en studie utförd av Minero et al, (2006) jämförde man hästar som används för terapi med hopphästar. Hästarna utsattes för stressorer, en huva placerades över deras huvuden och ett långt tygstycke ruskades om inne i boxen. Hjärtfrekvens och förändringar/växlingar i hjärtfrekvensen mättes och det togs även blodprover. Av resultatet kunde forskarna ovan dra slutsatserna att hästarna i denna studie som används i terapisyften inte reagerar mindre för nya saker än vad hopphästarna gjorde. Hästarnas reaktion kan tyda på en stressfull situation, och detta ska tas med när man planerar att använda en häst för terapisyften. Om reaktionerna bortses ifrån, kan det orsaka välfärdproblem för hästen men också en minskad säkerhet för de som ska använda hästen i arbete.

Katt

Mertens & Schär (1998) skriver om problem som kan uppstå med katt. Det beror ofta på att ägaren förmänskligar sitt djur och inte ser den som en katt och då också har lite kännedom om vilka beteenden som är normala för en katt att utföra. Men problem som t.ex. att kissa på fel ställe kan även bero på omgivningen, miljön som katten lever i. Har miljön förändrats, har ägarens beteende förändrats, är katten sjuk och får någon form av behandling? Faktorer som dessa kan påverka kattens beteende, men man ska komma ihåg att många gånger så är det inte något onormalt beteende för katten att t.ex. klättra i gardinerna eller klösa på soffan, utan det är djurägaren som ser beteendet som onormalt eller oönskat.

Katter ses ofta som ett sällskap till äldre personer då det är lättare att sköta om en katt än en hund som behöver flera promenader per dag, men den ska ändå tas om hand, kattlådan ska rengöras, foder ska ges och de kan vara svåra att upptäcka när de befinner sig på golvet för en person med nedsatt syn (Baun et al., 2006). För alla djurslag finns det ett flertal grundprinciper (Serpell et al., 2006) som bör följas när ett djur ska användas som en del av en terapiprocess:

- de ska skyddas från lidande och stress
- de ska skötas på ett för djurslaget optimalt sätt
- de ska ha en plats där de kan komma undan och vila från sitt arbete
- de ska få veterinärvård
- djurens arbetstid ska begränsas och situationer där djuren kan komma att utsättas för stress eller övergrepp ska undvikas.

Diskussion

Syftet med studien var att undersöka om forskning där djurterapi används också tar hänsyn till djurens välbefinnande ur olika aspekter. Under arbetets gång har ett stort antal artiklar studerats och visat på en bristfällig information om hur djuren använts och vilken hänsyn som tagits till deras behov. Man kan speciellt urskilja en brist på forskning mellan djurslagen, framförallt inom områden som urval och välfärdsproblematik på katt. En anledning till detta kan eventuellt vara att det skiljer sig inom vilket användningsområde som de används i. Hund och häst används mest inom animal-assisted therapy (AAT) och katter används främst inom animal-assisted activity (AAA), som är en del av animal-assisted therapy men där rehabiliteringen sker i form av egenvård i hem eller på institution (Fine, 2006). De används bland annat till de patienter som har en rädsla för hundar eller bara uppskattar kattens spinnande när de blir klappade (Granger & Kogan, 2006). Att få klappa en katt med dess mjuka päls och höra dess spinnande när den blir klappad kan för många patienter bidra med flera olika positiva effekter (Timmins & Fine, 2006), men att klappa ett djur kan också hjälpa personer att förbättra sin motorik (Granger & Kogan, 2006). En omfattande studie av Crowell-Davis et al. (2004) visar att människor och andra djurslag kan ersätta en annan katts smekande och gosande. När en annan katt interagerar med en annan individ så rör de oftast vid varandra framtill, på huvud och hals. Beröring av andra delar på kroppen kan leda till att de uppvisar aggressiva beteenden. Det enligt mig är värt att ägna en tanke åt, både för kattens välfärd så att den inte känner sig hotad men också för patientens säkerhet. Ingen vill väl ha en arg katt i ansiktet?

Men det är viktigt att tänka på att katter kan vara väldigt känsliga för förändringar i sin omgivning (Mertens & Schär, 1988), en ommöblering i hemmet kan vara en bidragande orsak till att katten börjar kissa inne eller börjar med något annat beteende som för oss människor anses störande.

I en omfattande studie utförd av Lucidi et al. (2005) menar författarna att ett stort problem som ökar är antalet hundar som överges av sina ägare och blir herrelösa och sedan hamnar på någon form av djurhem. Problemet som uppstår är att eftersom efterfrågan på omplaceringsbara hundar inte är stor nog, får ett stort antal djur leva i dessa hem som ibland inte är det bästa för ett djur, eller att de blir avlivade utan någon egentlig orsak. Samma författare som ovan studerade hundar som är lämnade och inhysta på djurhem för att se om det är möjligt att träna dem och sedan använda dem som assistanthundar eller ledarhundar. Det området, där djur ska användas för att hjälpa människor är ett område där behovet och efterfrågan ökar världen över. Denna studien visar att det är möjligt att använda dessa hundar inom djurterapi efter viss selektion för olika egenskaper, och på så vis hitta en lösning på problemen. Weiss & Greenberg, (1997) utförde en liknande studie, men de menar att selektionstester som utförs på detta eller liknande sätt, kan visa missvisade resultat. De såg en skillnad i hundarnas beteende när testet utfördes och när de vid ett senare tillfälle skulle utvärderas. De menar också att det finns vissa svårigheter med att utvärdera och förutse hundars beteende när flera faktorer kan utgöra stress såsom ny miljö, personer som arbetar på och besöker djurhemmet, nytt foder, sjukdomar m.fl., och på så vis ”dölja” hundens normala beteende. Men deras studie är äldre och forskningen kring att utvärdera och selektera rätt hundar för ett visst arbete kan också ha gått framåt och utvecklats. Skulle det finnas ett bra test för att använda hemlösa hundar, så är det ett mycket bättre alternativ än att avliva unga, friska hundar utan någon egentlig anledning. Men också för att ge dessa djur ett bättre hem och en andra chans till ett meningsfullt liv.

Djuren som används inom djurterapi ska vara tränade och ha den rätta kompetensen för arbetet de sätts för att utföra. Den personen som närvarar vid mötena, och är ansvarig för mötet mellan djur och patient, ska vara utbildad inom djurterapi och ha den rätta kompetensen (Fine, 2006). Det är även viktigt att den ansvariga har kunskaper om djurens naturliga beteende i avseende på kön ras och personlighet. Även att antalet terapimöten begränsas och att övervakning sker på ett optimalt sätt är viktig, både för att djuren ska må bra, men också för att skydda personen som medverkar i terapin.

I flera av studierna där det undersöks vilka positiva effekter patienterna erhåller när de får träffa ett terapidjur är det ofta begränsat vid människornas effekter och upplevelser och inte så mycket på djurens påverkan. En studie utförd av Braun et al. (2009) beskriver hur de tagit hänsyn till hunden efter att de uppfattat att hunden påverkades av terapimötena och efter det begränsat hundens ”arbetstid”. Trots ett litet urval av hundar så visade denna studie på att terapidjur kan påverkas negativt av att användas inom djurterapi. Då finns det enligt mig en anledning för fler forskare att uppmärksamma detta, och bedriva ytterligare forskning på hur djuren påverkas. Den kunskapen kan sedan användas för att lägga upp en optimal behandlingsplan, inte bara utifrån patientens perspektiv utan även utifrån djuren.

När hästar ska användas är det viktigt att de har de rätta egenskaperna, de ska vara lugna och tålmodiga (Granger & Kogan, 2006). Det är viktigt att de har dessa egenskaper och inte reagerar för häftigt på olika stimuli i olika situationer, både för hästens välfärd men också för patientens/ryttarens säkerhet (Minero et al., 2006). Många studier fokuserar mycket på den senare anledningen att säkerhet för patient/ryttare är viktig men vissa studier menar att hästens reaktion på ett stimuli kan vara ett tecken på stress (Minero et al., 2006). Terapidjur och då inte bara hästar är utsatta på det viset att de fråntas kontrollen att undvika obehagliga situationer (Serpell et al., 2006) och detta kan leda till en påverkan på deras psykiska hälsa och deras mentala välbefinnande (Hubrecht et al., 1995). Därför är det så viktigt att djuren som används inom djurterapi verkligen har de rätta egenskaperna och att människorna som arbetar med dem är kunniga på djurslaget och att de är lyhörda för beteenden som kan tyda på att något är fel. Nu är det oftast personaldjur som används (Duncan, 2000) så de har förhoppningsvis ett annat liv vid sidan av sitt arbete som terapidjur, som tillåter dem att koppla av och vila ifrån terapimötena som kan komma att påverka djuren negativt.

Referenser

Anderson, M.K., Friend, T.H., Evans, J.W., & Bushong D.M. 1999. Behavioral assessment of horses in therapeutic riding programs. *Applied Animal Behaviour Science*. 63, 11-24.

Bateson, P., & Turner, D.C. 1988. Questions about cats. In: *The domestic cat: the biology of its behaviour*. (Eds. D.C.Turner & P.Bateson). Cambridge, Cambridge University Press.

Baun, M., Johnson, R., & McCabe, B. 2006. Human-Animal interaction and successful aging. In: *Handbook on animal-assisted therapy (Second Edition)*. (Eds. A.H. Fine). San Diego, Academic Press.

Beck-Friis, B., Strang, P., & Beck-Friis, A. 2007. Hundens betydelse i vården – erfarenheter och praktiska råd. Stockholm, Gothia förlag.

Bergler, R. 1992. The significance of pet-animals for human beings: well-being and quality of life. IHAIO. Conference report. Montreal, 21-25 july.

Biery, M.J.1985. Riding and the handicapped. *The Veterinary Clinics of North America. Small Animals Practice*. 15, 345-354.

Blackshaw, J.K. 1996. Developments in the study of human-animal relationships. *Applied Animal Behaviour Science*. 47, 1-6.

Braun, C., Stangler, T., Narveson, J., & Pettingell, S. 2009. Animal-assisted therapy as a pain relief intervention for children. *Complementary Therapies in Clinical Practice*. 15, 105-109.

Carlsted, K., & Brown J.L., Strawn, W. 1993. Behavioural and physiological correlates of stress in laboratory cats. *Applied Animal Behaviour Science*. 38, 143-158.

Casey, R.A., William, J., & Bradshaw, S. 2008. The effects of additional socialisation for kittens in a rescue centre on their behaviour and suitability as a pet. *Applied Animal Behaviour Science*. 114, 196-205.

Catanzaro, T.E. 2003. Human-animal bond and primary prevention. *American Behavioral Scientist*. 47, 29-30.

Clutton-Brock, J.1999. *A natural history of domesticated mammals*. Cambridge, Cambridge University Press

Cole, K.M., Gawlinski, A., Steers, N., & Kotlerman, J. 2007. Animal-Assisted Therapy in Patients Hospitalized With Heart Failure. *American Journal of Critical Care*. 16, 575-585.

Coppinger, R., & Schneider, R. 1995. Evolution of working dogs. In: *The domestic dog: its evolution, behaviour and interaction with people*. (Eds. J.Serpell). Cambridge, Cambridge University Press.

Cooper, J.J. & Albentosa, M.J. 2005. Behavioural adaptation in the domestic horse: potential role of apparently abnormal responses including stereotypic behaviour. *Livestock Production Science*. 92, 177-182.

Crowell-Davis, S.L., Curtis, T.M., & Knowles, R.J. 2004. Social organization in the cat: a modern understanding. *Journal of Feline Medicine and Surgery*. 6, 19-28.

Dosa, D.M. 2007. A day in the life of Oscar the cat. *The New England Journal of medicine*. 357, 328-329.

Duncan, S.L. 2000. APIC- state-of-the- art report: The implications of service animals in health care settings. *American Journal of Infection Control*. 28, 170-180.

Fine, A.H. 2006. Incorporating animal-assisted therapy into psychotherapy: Guidelines and suggestions for therapists. In: *Handbook on animal-assisted therapy (Second Edition)*. (Eds. A.H. Fine). San Diego, Academic Press.

Fitzgerald, B.M. 1988. Diet of domestic cats and their impact on prey populations. In: *The domestic cat the biology of its behaviour*. (Eds. D.C.Turner & P.Bateson). Cambridge, Cambridge University Press.

Fredrickson.Mcnamara, M., & Butler, K. 2006. The art of animal selection for animal-assisted activity and therapy programs. In: *Handbook on animal-assisted therapy (Second Edition)*. (Eds. A.H. Fine). San Diego, Academic Press.

Friedman, E., & Tsai, C.C. 2006. The animal-human bond: health and wellness. In: *Handbook on animal-assisted therapy (Second Edition)*. (Eds. A.H..Fine). San Diego, Academic Press.

Goodwin, D. 1999. The importance of ethology in understanding the behaviour of the horse. *Equine Veterinary Journal Supplements*. 28, 15-19.

Granger, B.P., & Kogan, L.R. 2006. Characteristics of animal-assisted therapy/activity in specialized settings. In: *Handbook on animal-assisted therapy (Second Edition)*. (Eds. A.H. Fine). San Diego, Academic Press.

Guest, C.M., Collis, G.M., & McNicholas, J. 2006. Hearing Dogs: A Longitudinal Study of Social and Psychological Effects on Deaf and Hard-of-Hearing Recipients. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education*. 11, 252-26.

Hart, B.L., & Hart, L.A. 1984. Selecting the best companion animal: breed and gender specific behavioural profiles. In: *The pet connection: its influence on our health and quality of life*. (Eds. R.K.Anderson., B.L.Hart & L.A.Hart). Minneapolis, University of Minnesota Press.

Hart, L.A. 1995. Dogs as human companions: a review of the relationship. In: *The domestic dog: its evolution, behaviour and interaction with people*. (Eds. J.Serpell). Cambridge, Cambridge University Press.

Hennesey, M.B., Morris, A., & Linden, F. 2006. Evaluation of the effects of a socialization program in a prison on behaviour and pituitary-adrenal hormone levels of shelter dogs. *Applied Animal Behaviour Science*. 99, 157-171.

Houpt, K.A., & Kusunose, R. 2000. Genetics of behaviour. In: *The genetics of the horse*. (Eds. A.T. Bowling & A. Ruvinsky). Oxon, CABI.

Hubrecht, R. 1995. The welfare of dogs in human care. In: *The domestic dog: its evolution, behaviour and interaction with people*. (Eds. J.Serpell). Cambridge, Cambridge University Press.

Håkanson, M., Möller, M., Lindström, I., & Mattsson, B. 2009. *Journal of Bodywork and Movement Therapies*. 13, 43-52.

Jones, B. 1985. *The psychology of the Human/Companion Animal Bond. An Annotated Bibliography*. Philadelphia, PA, University of Pennsylvania.

Jongman, E.C. 2007. Adaption of domestic cats to confinement. *Journal of Veterinary behaviour*. 2, 193-196.

Karsh, E.B., Turner, D.C. 1988. The human-cat relationship. In: *The domestic cat: the biology of its behaviour*. (Eds. D.C.Turner & P.Bateson). Cambridge, Cambridge University Press.

Lane, D.R., McNicholas, J., & Collis, G.M. 1998. Dogs for the disabled: benefits to recipients and welfare of the dog. *Applied Animal Behaviour Science*. 59, 49-60.

Lesniak, A., Walczak, M., Jezierski, T., Sacharczuk, M., Gawkowski, M., & Jaszczak, K. 2008. Canine Olfactory Receptor Gene Polymorphism and Its Relation to Odor Detection Performance by Sniffer Dogs. *Journal of heredity*. 99, 518-527.

Levinson, B.M. 1969. *Pet-oriented child psychotherapy*. Springfield, IL.

Levinson, B.M. 1972. *Pets and humans development*. Springfield IL.

Lloyd, A.D., Martin, J.E., Bornett-Gauci, H.L.I., & Wilkinson, R.G. 2008. Horse personality: Variation between breeds. *Applied Animal Behaviour Science*. 112, 369-383.

Lucidi, P., Bernabò, N., Panunzi, M., Dalla Villa, P., & Mattioli, M. 2005. Ethotest: A new model to identify (shelter) dogs skills as service animals or adoptable pets. *Applied Animal Behaviour*. 95, 103-122.

Marinelli, L., Adamelli, S., Normando, S., & Bono, G. 2007. Quality of life of the pet dog: Influence of owner and dog's characteristics. *Applied Animal Behaviour Science*. 108, 143-156.

McCune, S., McPherson, J.A., & Bradshaw, J.W.S. 1995. Avoiding problems: the importance of socialisation. In: *The Waltham book of human-animal interaction: benefits and responsibilities of pet ownership*. (Eds. I. Robinson). Oxford: Elsevier Science Ltd.

- McDonnel, S.M. 2008. Practical review of self-mutilation in horses. *Animal Reproduction Science*. 107, 219-228.
- Mcgreevy, P. 2004. *Equine behaviour, A guide for veterinarians and equine scientists*. W.B. Saunders Company, Edinburgh; Philadelphia.
- McGrogan, C., Hutchison, M.D., & King, J.D. 2008. Dimensions of horse personality based on owner and trainer supplied personality traits. *Applied Animal Behaviour Science*. 113, 206-214
- Mertens, C., & Schär, R. 1988. Practical aspects of research on cats. In: *The domestic cat: the biology of its behaviour*. (Eds. D.C.Turner., & P.Bateson). Cambridge, Cambridge University Press.
- Mills, D., & Nankervis, K. 2003. *Equine Behaviour*. Oxford. Blackwell Publishing.
- Minero, M., Zucca, D., & Canali, E. 2006. A note on reaction to novel stimulus and restraint by therapeutic riding horses. *Applied Animal Behaviour Science*. 97, 335-342.
- Morgan, K.N., & Tromborg, C.T. 2007. Sources of stress in captivity. *Applied animal Behaviour Science*. 102, 262-302.
- Nightingale, F. 1969. *Notes on nursing*. Vol 103. New York, NY. Dover Publications
- Odendaal, J.S.J. 2000. Animal-assisted therapy- magic or medicine. *Journal of Psychosomatic Research*. 49, 275-280.
- Rivera, E., Benjamin, S., Nielsen, B., Shelle, J., & Zanella, A.J. 2002. Behavioural and physiological responses of horses to initial training: the comparison between pastured versus stalled horses. *Applied Animal Behaviour Science*. 78, 235-252.
- Robin, S., Tacher, S., Rimbault, M., Vaysse, A., Dreano, S., Andre, C., Hitte, C., & Galibert, F. 2009. Genetic diversity of canine olfactory responses. *BMC Genomics*. 10.
- Rochlitz, I. 1999. Recommendations for the housing of cats in the home, in catteries and animal shelters, in laboratories and in veterinary surgeries. *Journal of Feline Medicine and Surgery*. 1, 181-191.
- Rochlitz, I. 2005. A review of the housing requirements of domestic cats (*Felis silvestris catus*) kept in the home. *Applied Animal Behaviour Science*. 93, 97-109.
- Seksel, K., Mazurski, E.J., & Taylor, A. 1999. Puppy socialization program: short and long term behavioural effects. *Applied Animal behaviour Science*. 62, 335-349.
- Serpell, J.A. 1988. The domestication and history of the cat. In: *The domestic cat the biology of its behaviour*. (Eds. D.C.Turner., & P.Bateson). Cambridge, Cambridge University Press.

Serpell, J.A., Coppinger, R., & Fine, A.H. 2006. Welfare considerations in therapy and assistance animals. In: Handbook on animal-assisted therapy (Second Edition). (Eds. A.H.Fine). San Diego, Academic Press.

Serpell, J., & Jagoe, J.A. 1995. Early experience and the development of behaviour. In: The domestic dog: its evolution, behaviour and interaction with people. (Eds. J.Serpell). Cambridge, Cambridge University Press.

Sterba, J.A., Rogers, B.T., France, A.P., & Vokes, D.A. 2002. Horseback riding in children with cerebral palsy: effect on gross motor function. *Developmental Medicine and Child Neurology*. 44, 301-308.

Stewart, M. 1995. Dogs as natural counsellors. IAHAIO conference report. Geneve, 6-9 september.

Timmins, R., & Fine, A.H. 2006. Role of veterinary family practitioner in animal-assisted therapy and animal-assisted activity programs. In: Handbook on animal-assisted therapy (Second Edition). (Eds. A.H.Fine). San Diego, Academic Press.

Turner, D.C., & Meister, O. 1998. Hunting behaviour of the domestic cat. In: The domestic cat the biology of its behaviour. (Eds. D.C.Turner., & P.Bateson). Cambridge, Cambridge University Press.

Weiss, E., & Greenberg, G. 1996. Service dog selection test: Effectiveness for dogs from animal shelters. *Applied Animal behaviour Science*. 53, 297-308.

Wilsson, E., & Sundgren, P.E., 1997. The use of behaviour test for the selection of dogs for service and breeding, 1: Method of testing and evaluating test results in the adult dog, demands on different kinds of service dogs, sex and breed differences. *Applied Animal behaviour Science*. 53, 279-295.

Wilsson, E., & Sundgren, P.E. 1998. Behaviour test for 8-week-old puppies-hereditabilities of tested behaviour traits and its correspondence to later behaviour. *Applied Animal behaviour Science*, 58, 151-162.

Wolff, A.I., & Frishman, W.H. 2005. Animal-Assisted Therapy in cardiovascular disease. *Seminars in Integrative medicine*. 131-134

Zafazzo, A., & Natoli, A.2009. The social function of tail up in the domestic cat (*Felis silvestris catus*). *Behavioural Processes*. 80, 60-66.

Internetsidor

Manimalisrapporten. 2005. <http://www.manimalis.se/view/svenska/manimalisrapporten>. använd 2009-03-23